

SŁAWOMIR ZAWISZA, JOLANTA GREBIN¹

*Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy
w Bydgoszczy*

REALIZACJA PROGRAMÓW SŁUŻĄCYCH OCHRONIE ŚRODOWISKA W RAMACH PROW 2014-2020 W OPINII WYBRANYCH ROLNIKÓW GMINY DZIEMIANY

Nadesłany: 03.07.2016 Zaakceptowany do druku: 12.07.2016

1. Wstęp

Człowiek jako użytkownik ziemi oraz konsument produktów pochodzenia rolniczego, powinien mieć świadomość, w jaki sposób wytwarzana jest żywność oraz z jakimi ograniczeniami dla rolników wiąże się eksploatawanie gruntów i produkcja płodów rolnych. Mając taką świadomość, powinien w sposób rozsądny gospodarować zasobami, ponieważ brak dbałości o ochronę środowiska może mieć poważny wpływ na zachowanie środowiska przyrodniczego dla przyszłych pokoleń.

Z badań wynika, że w Europie zaledwie kilkanaście lat temu, tylko około 16% stanowiły ekosystemy nieprzekształcone, a zdominowanych przez człowieka było 65% powierzchni Europy [Kozłowski 2002, ss.29-31]. By utrzymać równowagę przyrodniczą i zapewnić możliwość dalszej eksploatacji zasobów niezbędne jest zachowanie różnorodności biologicznej oraz racjonalne wykorzystywanie przestrzeni produkcyjnej [Górski, Miłkowska-Rębowska 2013].

Środowisko chronić można w ramach zaplanowanych programów, jak i mniejszych działań o charakterze lokalnym, mających jednak ogromne znaczenie, jeśli owe działania byłyby podejmowane przez większą liczbę osób. Nawet przetwarzanie zwykłych odpadów spożywczych, może się przyczynić do ochrony zasobów środowiska oraz ograniczenia produkcji gazów cieplarnianych [Malecki 2014, s.22].

¹ Wkład pracy: Sławomir Zawisza – 50 %, Jolanta Grebin – 50 %.

Ochrona środowiska przyrodniczego, w ramach zmieniającej się Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, wymaga wielu narzędzi oraz programów, mających służyć realizacji założonych celów. Polityka Unii Europejskiej wobec wsi i rolnictwa, a także użytkowanych zasobów przyrodniczych, zmieniała się na przestrzeni kilkudziesięciu lat. W ostatnich latach priorytety te w sposób wyraźny nakierowano na zachowanie środowiska przyrodniczego w jak najlepszym stanie, przy jednoczesnym realizowaniu głównych horyzontalnych priorytetów w zakresie innowacji, środowiska i klimatu [Czubak 2013].

Najbardziej popularne i rozpowszechnione są programy, do których przystąpić może większość rolników. Są to programy rolno-środowiskowo-klimatyczne, rolnictwo ekologiczne czy też zastosowanie odnawialnych źródeł energii i budowy biogazowni. Wprowadzono również instrumenty obowiązkowe, takie jak wymogi wzajemnej zgodności czy utrzymywanie obszarów proekologicznych (EFA) [Zasada 2014]. Znaczącym wyzwaniem są zmiany klimatu, na które pojedynczy człowiek bezpośrednio nie zawsze ma wpływ. W opinii wielu badaczy, jest to jedno z największych wyzwań i zagrożeń jednocześnie, przed jakim stoi ludzkość [Szabat 2015, s.31]. Wiele krajów uczestnicząc w programach rolno-środowiskowo-klimatycznych stara się odtwarzać potencjał przyrodniczy obszarów wiejskich, natomiast w Polsce obecne programy służą do konserwacji tychże obszarów [Knieć 2012, s.208].

Celem badań było sprawdzenie, jak pakiety służące ochronie środowiska funkcjonują w rzeczywistości na obszarze wybranej gminy. Skonfrontowano opinię na ich temat wyrażaną przez osoby, które z nich korzystają, czyli rolników oraz pracownika ośrodka doradztwa rolniczego, który pomaga beneficjentom w ubieganiu się o uczestnictwo w programach.

2. Metodyka i organizacja badań

W badaniach, przeprowadzonych w lutym 2016 roku, wzięła udział grupa 50 rolników z gminy Dziemiany w województwie pomorskim². Przeprowadzono również wywiad z doradcą rolnośrodowiskowym Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Lubaniu. W badaniu wzięli udział przypadkowo dobrani rolnicy, uczestniczący w różnych szkoleniach, zorganizowanych przez ODR na terenie gminy Dziemiany, w związku z czym wyniki i wnioski odnoszą się do badanej populacji rolników. W badaniach wykonanych metodą sondażową, zastosowano techniki ankiety i wywiadu. W kwestionariuszu ankiety, skierowanej do rolników, umieszczono 28 pytań, które miały charakter pytań zamkniętych lub półotwartych. Arkusz wywiadu zawierał zestaw 14 pytań, na które badany

² Badania zostały przeprowadzone przez Jolantę Grebin w ramach przygotowywania pracy dyplomowej.

doradca mógł odpowiadać swobodnie. Dokonano także porównania wariantów płatności w ramach programów rolno-środowiskowo-klimatycznych, dokonując zestawienia płatności w latach 2013 oraz 2016.

Respondentami w zdecydowanej większości byli mężczyźni (94,0%), zaledwie 6,0% stanowiły kobiety. Najlicniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 50-59 lat (30,0%) oraz grupy wiekowe 40-49 lat (24,0%), 60-69 lat (20,0%) i 30-39 lat (14,0%). Nie stwierdzono osób w wieku 70 lat i więcej, natomiast w kategorii do 30 lat było 12,0% respondentów. Badani rolnicy w większości posiadali wykształcenie zawodowe (40,0%) oraz średnie (32,0%) i podstawowe (26,0%). Osób z wyższym wykształceniem było zaledwie 2,0%. Dominująca wielkość obszarowa gospodarstw w badanej populacji to 16-20 ha (28,0%), 21-30 ha (18,0%) oraz gospodarstwa o powierzchni 11-15 ha (16,0%) i 6-10 ha (14,0%). Najmniej było rolników użytkujących gospodarstwa o powierzchni 31-50 ha (6,0%), 51-100 ha (4,0%) oraz poniżej 2 ha (4,0%). Nie zanotowano gospodarstw bardzo dużych, o powierzchni przekraczającej 100 ha.

3. Wyniki badań

Rolnictwo, a co za tym idzie trwale i ciągle wykorzystywanie użytków rolnych, prowadzić może do zubożenia gleby, spadku urodzajności i plonów, co w efekcie wpływa nie tylko na utratę przydatności owych użytków, ale prowadzi też do spadku efektywności i opłacalności prowadzenia działalności rolniczej. Aby uniknąć takich konsekwencji, przygotowano programy pomocowe dla rolników, mające dwutorowe działanie: korzystny wpływ na środowisko oraz wzrost płatności uzyskiwanych przez beneficjentów. Programy służące ochronie środowiska cieszą się zainteresowaniem rolników, a popularność zyskuje także rolnictwo ekologiczne, które lepiej spełnia oczekiwania bardziej zamożnych odbiorców produktów rolnych.

Obecny zakres Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 różni się od wcześniejszego PROW 2007-2013. Warto zwrócić uwagę zarówno na różnice, jak i części wspólne w obszarze dwóch działań: „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne” i „Rolnictwo ekologiczne”. W przypadku niektórych pakietów i wariantów „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” stawki płatności się zwiększyły, jednak fakt ten nie powoduje adekwatnego zwiększenia zainteresowania tymi płatnościami. Główną przyczyną jest wzrost wymagań i obowiązków, które trzeba zrealizować w poszczególnych wariantach. Różnice stawek płatności pakietów i wariantów „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” prezentuje tabela 1. Odnośnie każdego z zebranych w pakiety wariantów działania „Rolnictwo ekologiczne”, wzrosły stawki płatności. Jest to spowodowane małą liczbą gospodarstw ekologicznych, jak również wzrostem popytu na produkty ekologiczne. Wyniki zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 1

**Porównanie stawek płatności dla pakietów i wariantów wchodzących
w skład „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego”**

Pakiet	Wariant	Różnica stawki płatności w roku 2016 w porównaniu z rokiem 2013
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone		+ 40 zł/ha
Pakiet 2. Ochrona gleb i wód	2.1. Międzyplony	-100 zł/ha
	2.2. Pasy ochronne na stokach o nachyleniu powyżej 20%	+ 8 zł/ha
Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych		- 136 zł/ha
Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach NATURA 2000	Ochrona siedlisk przyrodniczych:	
	4.1. Zmienneowilgotne łąki trzęślicowe	- 114 zł/ha
	4.2. Zalewowe łąki selemnicowe i słonorośla	- 147 zł/ha
	4.3. Murawy	- 80 zł/ha
	4.4. Pónaturalne łąki wilgotne	+ 71 zł/ha
	4.4. Pónaturalne łąki świeże	+ 243 zł/ha
	4.6. Torfowiska	+ 50 zł/ha
	4.6.1. Torfowiska - wymogi obowiązkowe	
	4.6.2. Torfowiska - wymogi obowiązkowe i uzupełniające	
	4.7. Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO)	+ 100 zł/ha
	Ochrona siedlisk lęgowych ptaków:	
	4.8. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: rycyka, kszczyka, krwawodzioba lub czajki	- 310 zł/ha
	4.9. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: wodniczki	- 1 zł/ha
4.10. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: dubelta lub kulika wielkiego	- 130 zł/ha	
4.11. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: derkacza	- 558 zł/ha	
Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami NATURA 2000	Ochrona siedlisk przyrodniczych:	
	5.1. Zmienneowilgotne łąki trzęślicowe	+ 76 zł/ha
	5.2. Zalewowe łąki selemnicowe i słonorośla	- 147 /ha
	5.3. Murawy	+ 100 zł/ha
	5.4. Pónaturalne łąki wilgotne	+ 111 zł/ha
	5.5. Pónaturalne łąki świeże	+ 283 zł/ha
	5.6. Torfowiska	+ 50 zł/ha
5.6.1. Torfowiska - wymogi obowiązkowe		
5.6.2. Torfowiska - wymogi obowiązkowe i uzupełniające		
Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie	6.1. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie – w przypadku uprawy	+ 180 zł/ha
	6.2. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie – w przypadku wytwarzania nasion lub materiału siewnego	+ 200 zł/ha

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie	7.1. Zachowanie lokalnych ras bydła	+ 460 zł/szt.
	7.2. Zachowanie lokalnych ras koni	BEZ ZMIAN
	7.3. Zachowanie lokalnych ras owiec	+ 40 zł/szt.
	7.4. Zachowanie lokalnych ras świń	+ 570 zł/szt.
	7.5. Zachowanie lokalnych ras kóz	BRAK WARIANTU W 2013 ROKU

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załączników 5 i 6 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne”, Warszawa 2014 i Warszawa 2016 [Internet 1, Internet 2].

Tabela 2

Porównanie stawek płatności dla pakietów i wariantów wchodzących w skład działania „Rolnictwo ekologiczne”

Pakiet	Wariant	Różnica stawki płatności w roku 2016 w porównaniu z rokiem 2013
Pakiet 1. Uprawy rolnicze w okresie konwersji		+ 151 zł/ha
Pakiet 2. Uprawy warzywne w okresie konwersji		+ 132 zł/ha
Pakiet 3. Uprawy zielarskie w okresie konwersji		+ 225 zł/ha
Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji	4.1.1. Podstawowe uprawy sadownicze w okresie konwersji	BRAK WARIANTU W 2013 ROKU
	4.1.2. Uprawy jagodowe w okresie konwersji	
	4.2. Ekstensywne uprawy sadownicze w okresie konwersji	
Pakiet 5. Uprawy paszowe na gruntach ornych w okresie konwersji		BRAK WARIANTU W 2013 ROKU
Pakiet 6. Trwałe użytki zielone w okresie konwersji		+ 133 zł/ha
Pakiet 7. Uprawy rolnicze po okresie konwersji		+ 2zł/ha
Pakiet 8. Uprawy warzywne po okresie konwersji		+ 10zł/ha
Pakiet 9. Uprawy zielarskie po okresie konwersji		+ 275 zł/ha
Pakiet 10. Uprawy sadownicze po okresie konwersji	10.1.1. Podstawowe uprawy sadownicze po okresie konwersji	BRAK WARIANTU W 2013 ROKU
	10.1.2. Uprawy jagodowe po okresie konwersji	
	10.2. Ekstensywne uprawy sadownicze po okresie konwersji	BRAK WARIANTU W 2013 ROKU
Pakiet 11. Uprawy paszowe na gruntach ornych po okresie konwersji		BRAK WARIANTU W 2013 ROKU
Pakiet 12. Trwałe użytki zielone po okresie konwersji		+ 168 zł/ha

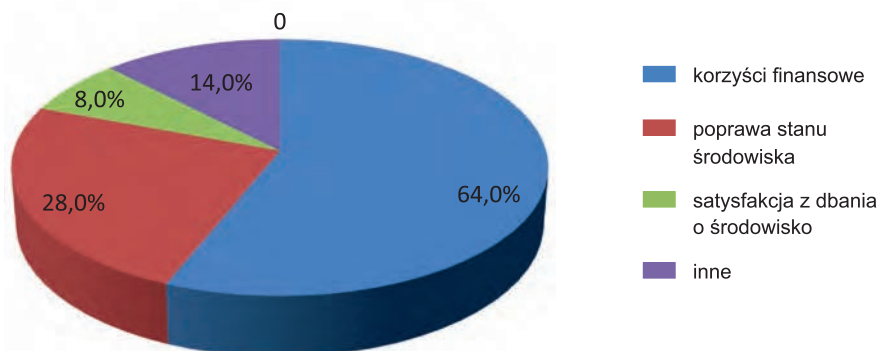
Źródło: Opracowanie własne na podstawie załączników 5 i 6 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne”, Warszawa 2014 i Warszawa 2016 [Internet 1, Internet 2].

Większość respondentów, biorących udział w badaniach, nie korzystała z pakietów rolnośrodowiskowych, bądź nie posiadała gospodarstwa ekologicznego (62,0%). Jedna osoba prowadziła gospodarstwo ekologiczne (2,0%). Pakiety „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego”, z których dofinansowania korzystali rolnicy to: Pakiet 1 (Rolnictwo zrównoważone), Pakiet 2 (Ochrona gleb i wód), Pakiet 4 (Cenne siedliska zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000) oraz Pakiet 7 (Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie). Z pomocy Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Lubaniu skorzystało 66,0% badanych rolników.

Dla większości badanych główną zaletą skorzystania z wymienionych pakietów były: środki finansowe na rozwój gospodarstwa, a także poprawa stanu środowiska (rysunek 1). Największą zaś wadą była zbyt duża biurokracja (74,0%), następnie inne mankamenty, w tym zmiany w przepisach w trakcie realizacji programu oraz trudności w zakwalifikowaniu się do wybranego programu (rysunek 2). Badani rolnicy uznali w większości, że programy działają na korzyść środowiska, jednak najwięcej dostrzegało zbyt mały wpływ (56,0%), natomiast część pytanym rolników (26,0%) nie dostrzegała takiego wpływu (rysunek 3). Większość pytanym rolników (56,0%) uważała, iż programy przyczyniły się do poprawy stanu środowiska, a korzystanie z pakietów przynosiło realne dochody. Niektórzy uznali (36,0%), że płatności rekompensowały zaledwie wydatki na dostosowania się do wybranego wariantu bez uzyskania dochodów z uczestniczenia w programie. Nieliczni ocenili (8,0%), że udział w programach generował nawet straty (rysunek 4).

Rysunek 1

Korzyści wynikające, zdaniem respondentów, z udziału w realizacji pakietów i wariantów wchodzących w skład: „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” i „Rolnictwa ekologicznego”

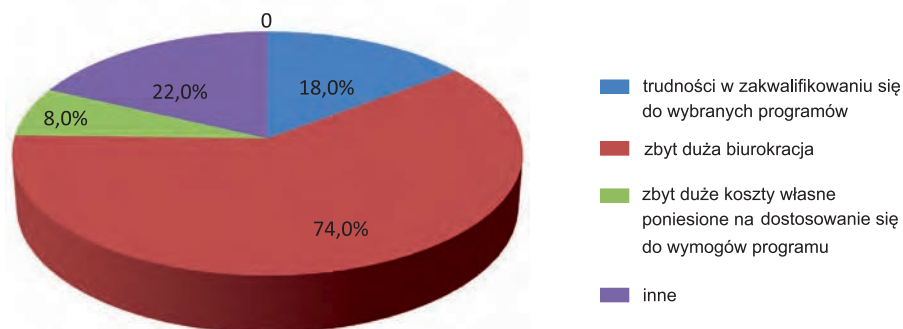

*Suma przekracza 100%, ponieważ respondenci mogli udzielić więcej niż 1 odpowiedzi.

Źródło: Badania własne.

Rysunek 2

Wady wynikające, zdaniem respondentów, z udziału w realizacji pakietów i wariantów wchodzących w skład: „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” i „Rolnictwa ekologicznego”

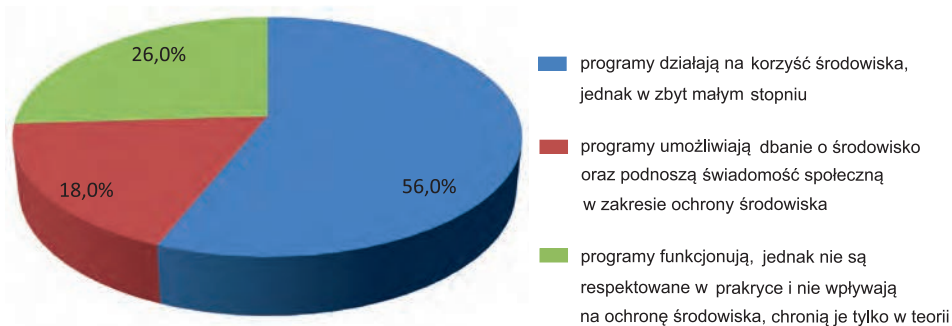

*Suma przekracza 100%, ponieważ respondenci mogli udzielić więcej niż 1 odpowiedzi.

Źródło: Badania własne.

Rysunek 3

Opinia badanych na temat wpływu pakietów i wariantów wchodzących w skład: „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” i „Rolnictwa ekologicznego” na stan środowiska przyrodniczego

Źródło: Badania własne

Rysunek 4

Opłacalność korzystania z pakietów i wariantów wchodzących w skład: „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” i „Rolnictwa ekologicznego”, w opinii badanych

Źródło: Badania własne.

W ramach badań został przeprowadzony również wywiad z doradcą rolnośrodowiskowym Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Lubaniu. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że ochrona środowiska to zagadnienie, które w ostatnich latach znacznie zmieniło swoje znaczenie. W opinii badanego doradcy, w przeszłości środowisko i jego ochrona, kojarzyły się przede wszystkim z tym, co najbliższe nas otaczało, począwszy od akcji „Sprzątania Ziemi” realizowanej przez uczniów, na paleniu łącin na polach kończąc. Dzisiaj to przede wszystkim zysk, oparty na przystosowywaniu się do aktualnych wymagań. Samo zagadnienie z pewnością jednak jest dużo szerzej rozpowszechniane, niż jeszcze parę lat temu. Rolnicy obecnie w ochronie środowiska dostrzegają dodatkową możliwość zarobku, ponieważ klasy bonitacyjne w gminie Dziemiany nie są korzystne pod względem typowo rolniczego wykorzystania. Z racji niskich plonów, jest to dodatkowy dochód w gospodarstwie, z czego spora część rolników chętnie korzysta. Porównując rok 2015 z latami ubiegłymi można stwierdzić, że warunki proponowane rolnikom z roku na rok są coraz mniej korzystne, a jednocześnie wzrastają wymagania. Powoduje to, że większość beneficjentów realizujących 5-letni program, nie decydowała się na jego wznowienie. Największą wadą jest biurokracja, której nie lubią zarówno doradcy, jak i rolnicy. Problemy niejednokrotnie pojawiały się też po stronie rolników, którzy w trakcie realizacji planu rolnośrodowiskowego, czasami dochodzili do przekonania, że nie jest on dla nich odpowiedni. Zachętą do kontynuowania były jednak dodatkowe płatności.

Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego oferuje rolnikom kompleksową pomoc w zakresie programu rolno-środowiskowo-klimatycznego, co wiąże się nie tylko z wykonaniem niezbędnego planu 5-letniego, wniosków obszarowych czy planu nawozowego, lecz również potrzebą stałego kontaktu z doradcą, możliwością korzystania z porad w wielu kwestiach. Obecnie PODR w Lubaniu rozwija zakres działalności i w niedalekiej przyszłości rolnicy będą mogli zapoznać się z funkcjonowaniem paneli fotowoltaicznych czy sprawności wiatraków, co jest z pewnością dodatkową zachętą do podejmowania kontaktów z doradcami.

W opinii pytanego doradcy planuje się szkolenia na cały rok, jednak jeśli są zgłaszane potrzeby ze strony rolników, to zawsze istnieje możliwość zorganizowania szkolenia zgodnego z oczekiwaniami. W związku z tym, doradcy starają się wychodzić naprzeciw zainteresowaniom rolników i stają się swoistym łącznikiem z innymi instytucjami, między innymi z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, której pracownicy często są prelegentami na szkoleniach. Beneficjenci najczęściej zgłaszają się do doradcy w momencie wykonania planu, bądź dokonania w nim zmian, ale jeśli już przychodzą to zawsze w konkretnym celu. Zdaniem badanego pracownika PODR w Lubaniu, doradztwo obecnie funkcjonuje nieco odmiennie niż w przeszłości, kiedy doradca miał z rolnikami swego rodzaju więź, a rolnicy przychodzili często by porozmawiać, a jednocześnie poradzić się. Obecnie nie ma już na to czasu, a sam doradca jest obciążony wieloma zadaniami, przez które kontakty z rolnikami powoli zanikają i stają się czysto służbowe, co w ocenie pytanego doradcy rolnośrodowiskowego w dłuższej perspektywie nie jest korzystne.

Badany doradca stwierdził, że rozszerzenie usług poprzez Internet już w pewnym zakresie zostało wprowadzone. Można składać wnioski obszarowe online, do czego zarówno pracownicy ośrodka doradztwa jak i ARiMR nakłaniają. Istnieje również możliwość subskrypcji newslettera, informującego o optymalnych terminach siewu, zagrożeniach występowania w danym momencie szkodników czy chorób. Udzielanie jednak typowych porad online może być bardzo skomplikowane z paru względów. Doradca, zwłaszcza z wieloletnim doświadczeniem na zadane pytanie z reguły jest w stanie udzielić bardzo wielu informacji i często trudno jest ograniczyć się do krótkiej odpowiedzi, jakiej oczekuje rolnik. Skuteczna pomoc wymagałaby w większym stopniu dialogu, bo w doradztwie w wielu kwestiach potrzebne jest szersze spojrzenie na rozstrzygane zagadnienia. Doradcy przy nadmiarze wielu obowiązków nie mieliby czasu na dodatkowe godziny spędzane przed monitorem, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że dany problem najszybciej i najefektywniej dla rolnika mógłby zostać rozwiązany podczas bezpośredniej rozmowy, chociażby telefonicznej.

Jak wynika z przeprowadzonego wywiadu, doradcy systematycznie biorą udział w szkoleniach w zakresie niezbędnym do pracy z rolnikami. Można rów-

niez w szybkim czasie zorganizować dodatkowe szkolenie chociażby z Kierownikiem Biura Powiatowego ARiMR. Doradcy współpracują nie tylko z instytucjami rządowymi, takimi jak ARiMR i Agencją Rynku Rolnego, lecz również z ekspertami z danych dziedzin, botanikami czy ornitologami, w zależności od potrzeb również z urzędem skarbowym, weterynarzami, Kasą Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, firmami prywatnymi oferującymi usługi lub środki do produkcji, na które jest popyt w sferze rolnictwa oraz bankami, oferującymi usługi skierowane do rolników.

Zdaniem pytanego doradcy, zmiana płatności jest w pewnym stopniu niekorzystna z punktu widzenia rolników. Zaostrzenie zasad i nowe wymagania jeśli się pojawiają, to często na niekorzyść rolnika. Stawki niektórych płatności ulegają pomniejszeniu, przez co same pakiety tracą w oczach beneficjenta na atrakcyjności. W sytuacji, gdy wielu rolników poza pracą na roli, zmuszona jest sytuacją finansową do szukania dodatkowego zatrudnienia, każde dodatkowe utrudnienia czy ograniczenia powodują coraz mniejszą chęć do uczestniczenia w programie. Zdaniem badanego doradcy, Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu stara się pomagać rolnikom w miarę posiadanych możliwości. W jego opinii zmianą, która mogłaby zwiększyć zainteresowanie programami byłoby zmodyfikowanie przepisów i dostosowanie ich bardziej do warunków, w jakich funkcjonują rolnicy. W takim jednak przypadku programy te przestałyby spełniać podstawowe zadanie ochrony środowiska przyrodniczego.

4. Podsumowanie

Coraz bardziej intensywne prowadzenie działalności rolniczej, prowadzić może do zubożenia gleby, spadku urodzajności i plonów, a w ślad za tym utraty przydatności rolniczej użytków rolnych oraz spadku opłacalności działalności rolniczej. Aby uniknąć w jak największym stopniu negatywnych konsekwencji, wprowadzone zostały programy rolno-środowiskowo-klimatyczne, mające korzystnie wpływać na środowisko oraz podwyższać dochody uzyskiwane przez beneficjentów.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wśród rolników oraz wywiadu z doradcą rolnośrodowiskowym w gminie Dziemiany wynika, iż płatności służące ochronie środowiska z roku na rok okazują się korzystniejsze, jednak nie powoduje to wzrostu zainteresowania pakietami rolno-środowiskowo-klimatycznymi wśród badanych. W ich opinii wynika to z rosnących wymagań i sankcji za niedostosowanie się lub niespełnienie wymogów. Wdrażanie nowego systemu programowania na lata 2014-2020, w porównaniu z poprzednim okresem PROW 2007-2013, z ekonomicznego punktu widzenia wydaje się im korzystne, jednak z uwagi na wzrost wymagań oraz przepisy, które zmieniają się zbyt często, rolnicy ci niechętnie decydują się na kolejne zobowiązania. W porównaniu z poprzed-

nim okresem programowania zainteresowanie pakietami rolno-środowiskowo-klimatycznymi w badanej populacji zmalało. Jednak rolnicy ci byliby skłonni przystępować chętniej do programów w przypadku ustabilizowania przepisów. Respondenci oczekiwali by jasnych zasad, niezmiennych się w trakcie realizacji programu.

Zagadnienia związane z ochroną środowiska stają się z roku na rok coraz bardziej popularne w województwie pomorskim, czego wyrazem są powstające inicjatywy na rzecz ochrony środowiska. Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom rolników, rozszerzył swoją działalność. Na korzystanie z pakietów rolno-środowiskowo-klimatycznych decyduje się jednak nieco mniej rolników. Wynika to z okresu przejściowego pomiędzy starym, a nowym systemem programowania, przez co wiele kwestii pozostaje niejasnych i dopiero po ich unormowaniu można będzie ponownie zweryfikować zainteresowanie programami służącymi ochronie środowiska.

LITERATURA

1. Czubak W.(2013): WPR po 2013 roku – określenie beneficjentów wybranych działań. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 3, ss. 73-87.
2. Górski M., Miłkowska-Rębowska J. (2013): Prawo ochrony różnorodności biologicznej. Wolters Kluwer, Warszawa.
3. Knieć W. (2012): Wspólna Polityka Rolna a zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Polski. Analiza socjologiczna, UMK Toruń.
4. Kozłowski S. (2002): Przyszłość ekorozwoju. Wyd. KUL, Lublin.
5. Malecki J. (2014): Od odpadów do zasobów. Pomorskie Wieści Rolnicze, nr 11, s.22.
6. Szabat P. (2015): Zmiany klimatu a środowisko. Pomorskie Wieści Rolnicze, nr 3, ss. 31-32.
7. Załącznik 5 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne”, Warszawa 2014.
8. Załącznik 6 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne”, Warszawa 2016.
9. Zasada wzajemnej zgodności (cross-compliance), 2014. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Gdańsk.
10. Internet 1: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/PROW-2014-2020/Dzialania-PROW-2014-2020/Dzialanie-rolno-srodowiskowo-klimatyczne> (dostęp: 15.01.2016).
11. Internet 2: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/Os-2-Poprawa-srodowiska-naturalnego-i-obszarow-wiejskich/Program-rolnosrodowiskowy-Platnosc-rolnosrodowiskowe> (dostęp: 15.01.2016).

SŁAWOMIR ZAWISZA, JOLANTA GREBIN

REALIZACJA PROGRAMÓW SŁUŻĄCYCH OCHRONIE ŚRODOWISKA W RAMACH PROW 2014-2020 W OPINII WYBRANYCH ROLNIKÓW GMINY DZIEMIANY

Słowa kluczowe: *rolnictwo, ochrona środowiska, programy Unii Europejskiej, doradztwo*

STRESZCZENIE

W badaniach sondażowych, wykonanych w lutym 2016 roku, wzięło udział 50 rolników, mieszkańców gminy Dziemiany, biorących udział w szkoleniach organizowanych przez Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu. Przeprowadzono także wywiad z doradcą rolnośrodowiskowym PODR w Lubaniu. W opinii większości badanych rolników główne korzyści z realizacji programów służących ochronie środowiska to: pozyskanie środków finansowych na rozwój gospodarstwa oraz poprawa stanu środowiska. Do największych wad zaliczono zbyt dużą biurokrację oraz zmiany w przepisach w trakcie realizacji programów i problemy z zakwalifikowaniem się do programu. Najwięcej badanych rolników uważało, iż programy oddziałują korzystnie na środowisko, jednak w zbyt małym stopniu. Korzystanie z pakietów przynosiło realne dochody w opinii większości rolników lub zaledwie rekompensowało koszty własne w gospodarstwach, związane z dostosowaniem się do wybranego programu. Zdaniem badanego doradcy rolnośrodowiskowego, rolnicy w ochronie środowiska dostrzegali możliwość uzyskania dodatkowego dochodu. Porównując aktualne finansowanie z latami ubiegłymi stwierdzono, że warunki zaproponowane rolnikom stały się mniej korzystne, a jednocześnie wzrosły wymagania. Spowodowało to, że wielu rolników realizujących badane programy w PROW 2007-2013, nie decydowało się na ich kontynuowanie w ramach PROW 2014-2020.

SŁAWOMIR ZAWISZA, JOLANTA GREBIN

IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENT PROTECTION PROGRAMS IN PROW 2014-2020 IN THE OPINION OF DZIEMIANY COMMUNE SELECTED FARMERS

Keywords: *agriculture, environment protection, programs of European Union, agricultural extension*

SUMMARY

As many as 50 farmers, inhabitants of Dziemiany commune who were involved in trainings organized by Pomorski Centre of Agricultural Extension in Lubań (PODR), took part in surveys conducted in February 2016. Also, an interview was carried out with an agricultural-community counselor of PODR in Lubań. In the opinion of most respondents the main profits from implementation of environment protection program included: obtainment of financial means for the farm development and protection of the environment.

Too big bureaucracy and changes in regulations while implementing programs as well as difficulties with qualification for the program were indicated as the biggest setbacks. The majority of respondents were of the opinion that the programs had a positive influence on the environment, however, not as much as they should. Use of the packages brought real profits, according to most farmers, or they merely compensated their own costs connected with adjustment to a given program. According to the surveyed agricultural-community counselor, farmers treated the programs as an additional source of income. Comparing current financing with the previous one it was found that the terms proposed to farmers become less profitable though were characterized by higher requirements. It resulted in reduction in the number of farmers interested in implementation of these programs. Therefore, many of those who participated in PROW 2007-2013, did not decide to take part in PROW 2014-2020.

e-mail: zawisza@utp.edu.pl